شانۆیی هاملەت-ی کامەران ڕەئوف.. کاوە جەلال

دەبەری

"هاملەت" وەک تەما هەمیشە هەنووکەییە، واتا بە هەموو سەردەمێک دەگونجێت و لە هەموو کولتوورێکدا دەرفەتی داشتنەوەی نوێی دەخسێنێت.
لە هەوڵی نزیککەوتنەوە لە فێنامێنۆلۆژیای هونەریی کان هەمیشە کورتهێن دەبێت گەر بگوترێ شابلۆنی تەواوکراو لێیان نزیکبکەوینەوە. ئاخر مرۆ لە هەوڵی بەو چێشنەدا دەچاوی ئەو داواکارییە ناخەکی-ئێستێتیکییانە ناکات کە خودی فێنامێنی نیگاکردوو-نیگاکراو زیتی کردوونتەوە. هاوکات ئەوەش ئاشکرایە کە هەر ژانرێکی هونەری مەرکی تایبەتی هەیە کە داوای نیگاکردنەوەی تایبەت بە خۆی دەکات و دەبێت بە دینەومای هەر خەریکبوونێک پێوەی. لەم پێوەندییەدا گومانی تێدا نییە کە دراما وەک داشتنی کردارنوێنی ئالۆزتر لە هەزان یان چیرۆک، ئەوجا مەسەلەکە پێوەند بە درامایەکەوە کە دەشێت کارەساتێکی لە لایەن درامایەکی دیکەی سەردەمێکی دیاریکراوی کولتوورێکی دیکەوە وروژێنرابێت، ئالۆزتر و داوای پەوەخەریکبوونی تۆژەری یان دەخنەیی تایبەت بە خۆی دەکات.

[بە خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن..](#)

KawaJalal_HamletDownload

کورتەیەک دەربارەی مەژووی فەلسەفە نووسینی.. ئاراس سەعید

١٠(فەلسەفە لەبەر ئەوە سەری هەڵدا، چونکە مرۆڤ نەیدەتوانی بیر لەگەردوون نەکاتەوە)

ئەستە: میتافیزیک

فەلسەفە(philosophy) زاراوەیەکی لەکدراوی یۆنانییە، لەدوو بەش پێکهاتووە[(فیلە)ر(phili)] بەواتای خۆشەویستی و [(سۆفیا)(sophia)] بەواتایی دانایی دێت. هەردوو زاراوەکە بەواتای خۆشەویستی بە دانایی دێت.
٢★ یەکەمین کەس ئەم زاراوەیەی بەکارهێناوە (فیساگۆرس) بووە، ئەمەش لەکاتێکدا لە دەپرسن تە کەسێکی دانایت دەێت نەخێر من کەسێکی دانا دەستم. ★فیلوسوف★
هەرچەندە فەلسەفە بابەتێکی فرەهەندە و ناتوانرێت پێناسەیەکی گشتی بۆ بکرێت، بەڵام لە دیدی منەوە(فەلسەفە لە گشتایەتی خۆیدا هونەری پرسیارکردن و تاقیکردنەوەی شتەکانە، لە ڕوانگەی ئامان و بیرکردنەوە بۆ گەیشتن و دۆزینەوەی فاکتە شاراوەکان). وەکو سوکرات دەێت:" ژیانێک تاقی نەکرابێتەوە واتایی ژیانی نیە". واتا ئەو ژیانە ساختەیەی کە لەسەر بونیادی ترادسیۆن و زانیاریە ساختەکان بونیادنراوە پەویستە تاقیبکرێتەوەو لە ڕوانگەی نەشتەری ڕەخنەوە شیبکرێتەوە.

٣★ (جۆن دیڤد) بەمجۆرە پێناسەی فەلسەفە دەکات:
" کۆششێکە مرۆڤ بەوونکردنەوەی ئامانجە بنەڕەتیەکانی لەژیاندا ئەنجامی دەدات ".

مەحاڵە بەبێ تێگەشتن لەچەمکی (لۆگۆس و میتۆس) لە خودی بابەتەکە تێبگەین.
چیەتی چەمکی (لۆگۆس و میتۆس) :
ئۆگەر بگەڕێنەوە بۆ نێو دونیایی فیکر و فەلسەفە، لە ئەنجامی کارلێکی ئەم دووچەمکەدا، داهێنانی فەلسەفی گۆڕە و فەرهەنگی دڕوشاوە بەرهەمهاتووە.
★لۆگۆس زاراوەیەکی یۆنانییە، بەواتایی، هزر یان ئاوەز دێت، لەزمانی عەرەبیدا بەوشەی (نطق) نوکراوەتەوە. (د.ڕەهبەری محمود زادە) سەبارەت بە وشەی لۆگۆس دەڵێت؛ " لۆگۆس لەهێندی وشە دەبەتەوە لەزمانی ئینگلیزی پێی دەوترێت (لاجیک) یان(لۆجیک)". هەروەها دەڵێت؛ ئەو تێرمانەی کۆتای پاشگری لۆجی دێت وەکو؛ (ئیپستمۆلۆجی، سۆسیۆلۆجی) لەزاراوەی لۆگۆس، ئاوەزەوە وەرگیراوە.
"لۆگۆس" چەشنێکی تایبەت لەبیرکردنەوەیە دەربارەی جیهان، کە ڕووداوەکان و دیاردەکان لەچوارچێوەی سروشتی هزر و لەژیکدا تەتەڕە دەکات. "تەتەڕەکردن"[] بریتیە لەوەڵامدانەوەی ئەو پرسیارانەی کەمرۆڤ لەقۆناغە سەرەتاییەکانی هزردا ورژاندویەتی. بەشێوەیەکی تر

بریتیە لەوەی ئەو پرسیارانەی بە (بۆ) یان(بۆچی) دەست پێ دەکەن.

"میتۆس" چۆنێکی تایبەت لێبیرکردنەوەیە لەبارەی هەواوکان و دیاردەکات، کە هەکاری هەوانی دیاردەکان لەچوارچێوەی "سەروسروشتەوە" تەتەڵە دەکات، بەشێوەیەک هەکاری هەوانی دیاردەکان دەبەستێتەوە بەهێزێکی نادیارەوە. ئەم جۆرە بیرکردنەوەیە چۆنێکە لە ئوستورە، یاخود بیرکردنەوەی ئەفسانەیی. کە بریتیە لەچیرۆکێک لەبارەی خودا یان بونەوەرێکی ئەفسانەی لە بارەی سەرچاوەی جیهان.
یان سەرچاوەی جیهان چیە و ئوستورە دەپرسی شتەکان بۆچی وان.
وەکو؛ مار بۆچی دەستی نیە،
یان فەان بونەوەر بۆچی وایە.
پەیمانی کەندا بەم شێوەیە وەڵامی ئەو پرسە دراوەتەوە، "کاتێک شەیتان دەچێتە بەهەشت بە فریودانی حەوا، لەشێوەی مار دەیشت، بەیە خودا بەیانی دا تا جیهان ماوە بە دەست و لاق بێ".
٤٭(دکتەر هەبەر) دەڵێت؛ ئوستورە لەزەمەنێکی پیرەزی سەرەتایی هەیداوە و بەدرێژایی ژیان دووبارە دەبێتەوە، چونکە کردەیەک موقەدەسی خودایە و لەزەمان و "شوێن و کاتدا" خالیە.
هەڵەبام بارت لەبارەی ئوستورەوە دەڵێت؛ "ئوستورە چۆنێکە هاگیاندنێکە کە هەوادەدات مێژوو بکات بەسروشت".
ئوستورە لەمیتەسەوە هاتووە. تێبینی؛ ئوستورەکان خالین لەشوێن و کات، بەیە دەبینین لەناو گەلانی جیهاندا ئوستورەکان دووبارە دەبنەوە. بەنمونە ئوستورەی باوک کوژی، لە ناو دونیای ئەدەبیاتی یەنانداە دەبینریت کە ئەدیب باوکی دەکوژێت. هەمان ئوستورە لە ئەدەبیاتی فارسدا دەبنینەوە کە ئوستورەی ڕەستەم و زوهرابە، یان هەواوی لافاوە مەزنەکە کە لەسەرجەم ئوستورەو چیرۆکە ئاینیەکانی گەلاندا دووبارە بێتەوە.
(ئەلیکساندەر گەربەڤسکی) لەکتێبی" نهەنی کۆنترین مێژودا" باس لەوەدەکات، کە ئوستورەی ئادەم و حەوا لەپەش کتێبە ئیبراهیمیەکانەوە، لەناو ئەدەبیاتی سەمەری و هندیەکان باسکراوە.

مێژووی فەلسەفە

هەرکات بڕ چەمکی مێژووی فەلسەفە دەکەوین، ڕاستەوخۆ ئاوەز و بیرکردنەوەمان دەچێتەوە بەلای مێژووی (گریک) شارستانیەتی یەنان. ئەویش بەهەی ئەوەی بەیەکەمین جار ئێستە لەکتێبی میتافیزیک ئاماژەیی بە "تالیسی ماتایی" کردووە، کە وەکو یەکەمین فەیلەسوف لەمێژووی مرۆڤایەتیدا دەناسرێت و زۆربەی فەیلەسوفان کەکن لەسەر

ئاوەی فەلسەفە لە تاییسەوە دەست پێدەکات. بەڵام ئەمە ناکۆنە ژێرجەبر و کاریگەری دەگمانەی مێژووەوە. (تاییسی ماتایی) جەختکردنەوە نیە، لەسەر بیرنانی کردنی (تاییس)، بەڵکو لەوەوە سەرچاوە دەگرێت کە چیتر بەشوێیەکی نوێ بیری لەسروشت کردنەوە جیاواز لەبیکردنەوەی (میتەلەژیا و میتەس).
٥★ بەپێ سەرچاوە مێژوویێکان تاییس (585) زاینی ژیاوە. بەمانایەکی دی لەو ساڵەدا بیرکردنەوەی فەلسفیانە لەیۆنان سەری هەڵداوە. بەڵام شتێکی ئاشکرایە ئارگومێنتە مێژوویێکان ئەوەمان بۆ دەسەلمێنن. فەلسەفە لەپێش تاییسەوە، لەناوچەکانی تری جیهاندا هەبووون، بۆ ئەمەش گەلێک ئارگومێنت لە ئاردان، کڵونی دەکۆنەوە ئەو بیرکردنەوە فەلسفیانەی لەیۆناندا باوبوون، لەناوچەکانی تردا هەبووون. یاخود هاوشانی یۆنانیێکان سەری هەڵداوە، وەکو مەبەندەکانی خەرهەڵاتی لە (هیند و چین و میسر و بابل و ئرانیێکان).
٦★ ئۆگەر (تاییس ساڵی 585 پ ز) ژیابێت، ئەوا بوودا ساڵی (500 پ ز) و، کۆنفۆشویس (550پ ز) و، زەردەشت ساڵی (550) ژیاون.

بەڵام لەڕدا پرسیارێکی گرنگ دێتە پێشەوە، بۆچی "فەلسەفە" لە لەشارستانیەتەکانی تردا لەگەشەکردن وەستاو، لە یۆناندا گەشتە لووتکە. ئەمە لەدیدی منەوە سێ فاکتەری سەرەکی هەیە کە ئەمانن:

یەک: سروشتی یۆنان بەهەی ژێرەمی کەمەڵایەتی یۆنان کە لەدایکبوونی دیموکراسی و بەقەولی ٧(هانائارێنت):" دەوڵەت شارەکانی یۆنان ڕەخراوێک بووە لە جڤات، کە لەنواندنی کردە و قسەکردنیان لەگەڵ یەکتری دەردەکەوت و

بەهەمان ئامانج پێکەوە دەژین، بەشێوەیێکی تر دەوڵەت شار بەواتای دەرکەوتن دێت، کە چۆن کەسانێک بەمن دەردەکەون منیش بەهەمان شێوە دەردەکەوم."
بەپێ سەرچاوە مێژوویێکانیش دەسەڵاتی دیموکراسی لەیۆنان لەدایک بووە و ئەمەش کەشێکی ئازادی ڕەخساندووە.
دوو: بەهەی تێنەپەڕاندنی دەگمەکانی ئایین و نەبوونی ئازادی لەناو گەلانی تردا، بەراورد بەشارستانیەتی یۆنان. شتێکی ئاشکراش، فەلسەفە هەمیشە یەکانگیرە لەگەڵ ئازادی و لە ژینگەیێک نامێنتەوە ئازادی بە ڕەخنەگرتن و بیرکردنەوە فەراهەم نەکات.
سێ: دەگەڕێتەوە بە بوونی چەمکی ڕەخنە، کە لە شارستانیەتی یۆناندا ڕەگی گرنگی بینیوە.

ئەو قۆناغانەی فەلسەفەی پێدا تێپەڕیون

یەک: قۆناغی (پێش سوکرات) لە سەدەی (حەوتی) پ ز، دەست پێ دەکات تا نزیکی نزیکەی (چوار سەد) ئەم قۆناغە دەگرێتەوە، کە لە بنەڕەتی بوون و ماهیەتی جیهان دەکۆڵێتەوە
قۆناغی دووەم: قۆناغی فەلسەفەی کلاسیکی یۆنانیە و لەم قۆناغەدا فەلسەفە لە ترۆپکی گەشەکردندایە و دووبارەی دژبەیەک دەنێ ئاراوە ئۆیش (سەفستایەکان) و (فەیلەسوفانی یۆنان). ئەم قۆناغەش دەربارەی کردە مۆراڵیەکانی قۆناغی مرۆڤ و ژیانی حوکومەانی و گەردوون و سروشت و پرسە؟فەلسەفیەکانیان وروژاندووە.
قۆناغی سێیەم (سەدەکانی ناوەڕاست) تاریکترین قۆناغی بیرکردنەوەیە و گەشەی مەعریفی چاق دەبەستی ئۆیش بەهەی تەکۆکردنی فەلسەفە و گونجاندنی لەگەڵ ئایینی مەسیحیدا.
قۆناغی چوارەم: کە لەخۆنێ دیکارتەوە دەست پێدەکات و لە دەستی هەگڵ دەگاتە لووتکە بە قۆناغی فەلسەفەی نوێ ناسراوە لەم قۆناغەدا جیهانی هزر و زانست شانبەشانی پێشکەوتنی پیشەسازی پێکەوتنێکی مەزنی بەخۆیەوە بینیوەو لەم قۆناغەدا دووبیازی گرنگی دژبەیەک سەرهەڵدەدن ئەوانیش (ئەزموونگەرایی و ڕاشیونالیست)، پاشان قۆناغی ئایدیالیزم و ماتریالیزمی ئەمانی و دواتریش فەلسەفەی مەدەرن دێتە ئاراوە. هەریەک لەم قۆناغانەش تایبەتمەندی و خەسڵەتی دیاریکراوی خۆی هەیەو پێویستە بەو کۆنتەکستە مێژووییەی تێدا دێتە ئاراوەو کاریگەری لەسەر تێفکرین و بیرکردنەوەی مرۆڤ دروست کردووە.

پرسە فەلسەفیەکان چین

- ئەمە هەندێک جار دەپرسین بوون چیە، مرۆڤ چۆن دروست بووە جیهان لەچیەوە هاتۆتەبوون، خودا چیە؟
۸⋆میتافیزیک لقێکی فەلسەفەیە کە وەڵامی ئەم پرسە دەداتەوەو ئەمەش لە تاقیسەوە دەست پێ دەکات کە لەبنەڕەتی ئەو مادەیە دەکۆڵێتەوە کەجیهانی لە دروستبووە.
_ ئایا ئەمە دەتوانین چی بزانین ئایا مرۆڤ توانایی زانینی سنوردارە یان دەتوانێ تەواوی نهێنیەکانی جیهان ئەزموون بکات؟
و: لقێکی فەلسەفە بەناوی ئیپستمەلۆژیا وەڵامی ئەم پرسەمان دەداتەوە، کە لەسوکراتەوە دەست پێ دەکات و لە سەردەستی کانت پێپەر دەگات بە لوتکە. وەکو ئەوەی کانت فەیلەسوفی ئەمانی دەڵێت:" من دەتوانم چی بزانم"

-کام ڕەفتاری مرۆڤ باش ببێتە مایەی پێکەوە ژیان و ئاسوودەی ئەوانی تر. بۆچی من مرۆڤێکی باشبم
و:فەلسەفەی ئەخلاق لە ئەو باباتانەن دەکاتە ژرپرسیارەوە لە ڕەگەی پرس و دڕئەنجامەکانیەوە وەڵامی ئەو پرسەمان دەداتەوە.

کام جۆر حوکمانی دەبێتە هۆی فەراهەمکردنی ئازادی و ئاسایش و پێکەوە یان. چ جۆرە دەوڵەتێک باشە؟
لقێکی فەلسەفە بەناوی فەلسەفەی سیاسیەوە وەڵامی ئەم پرسانەمان دەداتەوە لەو بابەتانە دەکەێتەوە….هتد ئەمجگە لەوەی فەلسەفە یەکێکە لەو ئامڕازانەی دەبێتە (موظاف) دەچێتە پێش هەرناوەکی تڕوە و لەو بابەتانەدەکەێتەوە وەکو(فەلسەفەی زمان، فەلسەفەی مژوو، فەلسەفەی یاسا، فەلسەفەی زانست، فەلسەفەی فەلسەفەو …هتد).
بگشتی فەلسەفە هونڕی پرسیاکردن و گومان و تەماناە بە دەزینەوە و چارسڕی ئارشەو گرفتکان تا ژیانێکی شایستەی و هونڕیانە بسەر بڕین.

سڕچاوەکان

١. ەبوار سیوەیلی: سەفستایەکانی یەنان ، چاپخانەی هاوسڕ هەولێر

٢. هیوا جەلال: سڕەتایەک بە فەلسەفەی زمان، دەزگای ەنوەن
٣. هەمان سڕچاوە
٤. ەهبڕی مەحمود زادە: کەرسی فەلسەفەی ەژئاوا
٥. arne nees: filofiens historie,i, hans reizels forlag : kopen haven,s.26
٦. هەمان سڕچاوە
٧. نامیلکەی فەلسەفەی هانا ئارەنت، و: ئارام مەحمود، دەزگای ئایدیا. 2017
٨. (ت.ز لاڤین) : فەلسەفە بە هەموان، و:ئارام مەحمود.

بەرگریەک لە شکۆ، لە یاسا و لە دادپەروەری.. جەمال کەشش

گریمان یەک ڕۆژ، بە تەنها یەک ڕۆژ، دادگایەکی سەربەخۆ، و بەپێی ستانداردە جیهانیەکانی ئەمرۆ، پێیوابکرێت لە کوردستانی عێراقدا، ئەوا حکومەتی هەرێمی کوردستان؛ بە سەرۆک و جێگر و دامەزراوە باڵاکانیەوە، بەرگەی یەک ساعات ناگرێت و پێویستە هەڵبوەشێتەوە:

• لەسەر تاوانکانی شەڕی نێوخۆ، کوشتاری بۆنقەستی لاوە خوێنگەرمەکانی کوردستان، هەتا هەرزەکار و مەردمندالیش.

• لەسەر تیرۆری بەکۆمەڵی نێیارانی سیاسیان، ڕۆژنامەنوسان، کەبەرانی سیاسیان.

• لەسەر دزی و تاڵانیەک کە هەموو بەگژ و دەکیومینتەکانی دراون بە پەرلەمان و دەزگای دەستپاکی، کە لایەن ئەندامانی باڵای حزبە دەسەڵاتدارەکانی ئەستای کوردستانەوە ئەنجامدەدرێن.

• لەسەر بەشداری لە پلانی قەزاوونی لەشکری وەاتانی بگانە، لەسەر ئادەستکردنەوەی ئەپەزسیۆنی وەاتانی سەرکوتگەری دەوروبەر.

• لەسەر ئەشکەنجەی زیندانیان، لەسەر شەوازی قەهراوی و فاشیانەی دەزگاکانی ئاسایش و پاراستن و دژە تیرۆر.

• لەسەر قەلاچۆکردنی ژنان و داددانی تاوانباران.

• لەسەر ئەنفال، هەڵەبجە، بازرگانی لەگەڵ داعش، قاچاخچیەتی دەرمان و چەک، …

• لەسەر هەڵبەستنی درۆ، نەفرەتی ئاسیستی، دەسوەردان لە ژیانی تایبەتی تاکەکاندا.

• لەسەر ….

دامەزراندنی دادگا و دامەزراوەی دادوەری سەربەخۆ، ووونکاری (شەفافیەت) و ئەقەکانی لەکەینەوە و سەلماندنی تاوان و بەتاوانی (بەرائەت)، پێویستی بە شەرعیەتێکی یاسایی دەوڵەت هەیە، کە لەدەرەوەی لەابینین و سروشتی دەسەڵاتی ئەستای کوردستاندایە.

سازکردنی سیناریۆی "سیخوڕی" و "تەکدانی ئاسایشی نەتەوەیی"، و پڕوپاگەندەسازی بە ڕۆژنامەنوسان و هەڵسوڕاوانی خێپیشاندانکان، بەکارهێنانکی دامەزراوەی قەزاییە بە فشار و ئەجێندانی سیاسی، ڕاگەیاندنی تاوانباری پێش هەڵدانەوەی پەردەی شانۆگەرییەکە گەلێک لە سنوری سزادانی "کەیسی شەروان شەروانی هاوەکانی" واوترە.

بەکارهێنانی پێگەی سیاسی بۆ سەرکوتکردنی ڕۆژنامەنوس و هەڵسوڕاوانی سیاسی و جەماوەری، بەناوی یاسا و بەو تۆمەتانەی کە بیانووی نایاسایین، مەترسیترین هێنگاوە بۆ دووانی هێزی هێزەکانی مافی مرۆڤی جیهانی و پارێزەرکانیان، بەگەی پێویستیان بە بڕیاری دادگاکە خستە ڕوو (نەبونی پارێزەر، سەرنگونکردن و دابڕاندنیان لە دونیای دەرەوە، بەبەگەیی، گواستنەوەی دادگا، ڕەدکردنەوەی ئیفادە، ئەشکەنجە، تاوانبارکردنیان لەلایەن سەرۆک وەزیرانەوە، ... پەلەپەلی دادگا و ...). سازکردنی ئەم شانۆگەریەش، بگەڕد پێوەندی بە دادوەری و دیاریکردنی تاوانبارەوە نیە، هەڕەشەیە بە کۆمەگا، بە ڕۆژنامەنوسان و خەڵکی ناڕازی و ئەپۆزسیۆن دەڵێ ئەوە ببینن.

بابەتکانی دادگەری و یاساکانی تەشریع و سزا و تاوانکان، ئاوێنەی ژیان و ماف و شکۆ و ستانداری ژیانی هەر کۆمەگایەکن، (لەگەڵ ئەوەدا پاریزگاری مافی خاوەندارییەتی تایبەتی، بنەمای دەستورویاساکانی دەوڵەتی بورژوازی و پیرۆزییەکانیەتی)) بەڵام خەبات بۆ دامەزراندنی سیستەمێکی کراوە و پێشکەوتوی مەدەنی و مافی یەکسانی هاوڵاتیان لەبەرامبەر دادگا، ئەقڵیەکی گرنگە بۆ بردنەپێشەوەی خەبات لە پێناو جیهانێکی ئازاد و یەکساندا.
ئازادی دەربڕین و هەڵسوڕانی ئازادی سیاسی و مافی دەستهێنانی زانیاری و ئازادیە گشتییەکان، کاریگەرترین هێزی شکاندنی سیستەمە تۆتالیتاریەکانە و دروشانەوەی خەباتی بزوتنەوەی سۆشیالیستی و ئازادیخوازیە. پارێزەران و دادوەرانی ئازادیخواز، مەشخەڵی فراوانکردنەوە و بەستنەوەی ئەم خەباتە بە دەسەڵاتی سیاسی یەوە هەیە.
خەبات بۆ ئازادی تەواوی زیندانی سیاسی بادینان، هاوخەباتی لەگەڵ کەسوکاری زیندانیەکان، لەگەڵ حەسرەت و فرمێسکی منا و دایک و هاوسەریان، بەشکە لە بەرگریکردن لە شکڵی مرۆڤ و مافی یەکسان و دادپەروەری.

٢٠٢١-٣-٢٠

دەوری حزبە کوردیەکان لە کارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجەدا!.. نوری بەشیر

٣٣ ساڵ بەسەر کارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجەدا تێدەپەڕێت و کاریگەری و ئاسەوار و تراژیدیا دژی ئینسانیەکانی ئەم کۆمەڵکوژیە کە راستەوخۆ ئەنجامدەرەکەی رژێمی بەرژوا ناسیونالیستی بەعس بوو، لەهەر یاداوەرێکدا بەردەوام دێ و دەرونی هەموو ئینسانێکی مرۆڤدۆست و ئازادیخواز لە کوردستان و جیهاندا ئازار دەدات.
بەجیا لە کۆمەڵکوژی پێنجهەزار کەس لە ماوەیەکی کەمدا، بەجیا لە دەهەزار بریندارى ئەم کیمیابارانەو بەسەرو شوێنبووونی دیانی دیکە، یادوەری ناخۆشی ئەم کارەساتە لەلایەن کەسوکاری قوربانیان و میدیاکانەوە ئاشکرابوونی بۆگەی نوێ لە شەریکبوونی حزبەکانی کوردایەتی لەو کارەساتەدا دەدرێت بەگوێی خەڵکی کوردستان و کۆمەڵگای مرۆڤایەتیداو بریندکان دەکولێتەوە.
بۆگومان ئەمە تەنها کارەسات و کۆمەڵکوژیەک نیە کە رژێمی دەندەی بەرژوازی بەعس ئەنجامی دابێت، بەڵکو ئەنفالەکانی کوردستان، خاپورکردنی سەدان هەزار دێهات، سەرگەردانی دیان هەزار کەس و لە زیندان تۆندکردن و ئیعدامی فەردی و دەستەجەمعی و زیندەبەچاڵکردنی هەزارانی تر کە تا ئێستاش لە ئاستی کوردستان و سەرتاسەری عێراقدا ساڵانە دیان گۆڕی بەکۆمەڵ دەدۆزرێتەوە، بەشێکی تری تاوانە دژی ئینسانیەکانی ئەو رژێمەیە لە کوردستان و عێراق. هەڵەبجەت رژێمی بەعس بەهاوکاری دەوڵەتانی بەرژوازی و هێزە ئیمریالیستیەکانی وەکو ئەمریکا ئەو تاوانەی ئەنجام داوە بەناوی ئەوەی کە ئێران بەوکارە هەستاوە پاکانەی رژێمی بەعس و سەدام کراوە لەلایەن دەوڵەتانی رۆژاوای دەستی ئەو کاتەی سەدامەوە. بەڵام لەوە بەئازارتر دەوری حزبەکانی کوردایەتی و ئیسلامیەکانی بەناو ئۆپۆزیسیۆنی بەعس بووە لە ڕەوانی ئەم تاوانە کۆمەڵکوژیەدا. ئەمە تەنیا قسەی دەستە و تاقمێکی دیاریکراو نیە کە دژی ئەم حزبانەی ناسیونالیستی کورد بێت، بەڵکو قسەی زۆربەی خەڵکی کوردستان و بەدیان بۆگە هەیە لەسەریان و لەهەمووی سەرنجراکیشتر سەران و ئەندامانی حزبەکانی خۆیان پشتڕاستی دەکەنەوە.

بۆگەکان سەبارەت بە دەوری حزبەکانی کوردایەتی لەو کارەسات و تاوانانەدا!

هیچ شتو کشمکشێک بۆ پاساو و یەکلایەنە نیە! راستە کیمیابارانی هەڵەبجەو پێشتر دژیان شۆنیتری وەک سووسنان و بالیسان و شیخ وەسانان و ئەنفال و خاپورکردنی هەزاران دێهات راستەوخۆ ڕژێمی ناسیونالیستی عەرەبی بەعس بەسەرکردایەتی سەدام حسین ئەنجامیداوە، بەڵام بەپێی بەڵگەنامەکان و شایەدحاڵەکان، حزبەکانی بزوتنەوەی کوردایەتی و ئیسلامیەکانی کوردستان و عێراق دژواریان هەبووە لە ڕووداوانی ئەم کارەساتە مەرگبارەدا. ئەوەتا سەرکردەکانی کوردایەتی و ئیسلامیەکان کاتێک کە دەکەونە بەرامبەر یەکێتری هەندێک لەڕاستی ئەو تاوانانەی یەکێتر هەڵەدەماڵن کە بەرامبەر بە خەڵک ئەنجامیانداوە.

یەکێتی کاتێک لە ڕەکەوتن لەگەڵ ڕژێمی بەعسدا ساڵی ١٩٨٤ بڕیاری دەبێت، بۆ سەرانی بەعس دەڵێن کە دەستی سوپای کەماری ئیسلامی دەگرن بەسەر سوپای عێراق و دێهێنێنە کوردستان و ئەوانیش پێیانوتوون ئەمەش کیمیایی دەکەین بەسەر شارەکانی کوردستاندا. ئەوەبوو ئەم حزبانەی بزوتنەوەی کوردایەتی نێک گۆیان بەم هەڵەشانەو دووبارە بوونەوەی کارەساتەکان نەدا، بەڵکو سوربوون لەسەری و دوای کارەساتەکەش خەزگیان بۆ چەندین کارەساتی تری وەک کیمیابارانی هەڵەبجە دەخواست. سەرەنجام بڕیاریان لەشکریان بۆ جمهوری ئیسلامی بۆناو هەڵەبجە بیانویان دایە دەست سەدامی تاوانبار تا ئەو تاوانە بەوننەیە ئەنجام بدات. بەسەراحەت و بۆ بەرچاوی سەدان ئەندامانی یەکێتیەوە جەلال تاڵەبانی لەساڵی ٢٠٠٩ دا لە پلینمی چوارەمی یەکێتیدا لە سەر کارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجە دەڵێت:

نەوشیروان مستەفا بەبێ ڕەزامەندی سکرتێری گشتی کە فەرماندەی گشتی هێزی پێشمەرگە بوو هەروەها بەبێ ڕەزامەندی زۆربەی مەکتەبی سیاسی و سەرکردایەتی یەکێتیش، فەرمانی عەسکەری دابوو بە فەرماندەو هەڤاڵانی دژێری هەڵەبجە، کە وەکو بشک لە هاوکێشە عەسکەریەکانی جەنگی عێراق – ئێران هەوێی رزگارکردنی هەڵەبجە بدەن؛ گوایە بە کەمکردنەوەی گوشار بوو بە سەر سەرکردایەتی کە ڕژێم پەلاماری دەدات، بەتایبەتی حکومەت پێشتر هەڕەشەی بە ناردبوین کە هەر پەلامارێک لەگەڵ پاسداران بە سەر هەر شونێک، بە بەکارهێنانی چەکی کیمیایی جوابی دەبێت، تەنانەت گەر شاری سلێمانیش بێت.
نەوشیروانیش لە وەڵامدا دەڵێت: لەو سەردەمدا کە ئێمە بە دڵی شکاو و دەروونی بریندارەوە باسی ئەوەمان ئەکرد چۆن هەوڵی "ئازادکردنی هەڵەبجە" بوو بە "کارەساتکی ئینسانی"، تاڵەبانی بە

هیچ هەمینەوەیەك وتوویەتی: "کیمیابارانی هەڵەبجە مەسەلەی کوردی بردە ناو مەیدانی نێودەوڵەتیەوە... ئاخ بە دووسە هەڵەبجەی تر".

ئەم حزبانەی کوردایەتی هەر ئەمەیان نەکرد کە لایەنێک بوون لەکارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجەدا، بەڵکو بوونەهەی کوژرانی نزیکەی ٧٠ کەس لە پێشمەرگەکانی کەمەڵە، ڕەکخراوی کوردستانی حزبی کۆمۆنیستی ئێران کە لەو ناوچەیە بوون، بەهەی ئاوەی یەکێتی لەو پیلانەی خەیان و جمهوری ئیسلامی ئێران ئاگاداریان نەکردبوونەوە و غافڵگیرکران.
سەرباری کارەساتی هەڵەبجە، یەکێتی بەسەرپەرشتی نەوشیروان مستەفاو کەکردنەوەی هەزەکی زەری پێشمەرگەو سوپای پاسداران بەرەو کەرکوک ڕەشتن بە لەدان لە بەریە نەوتەکان و ئەمەش وەک کارەساتی هەڵەبجە، ئەنفالی ناوچەکانی ئەو دەوروبەرەو کیمیابارانی تری بەدوای خەیدا هەنا. هەموو ئەوکارانە لە چوارچەوەی هەکەوتنی یەکێتی بەسەرپەرشتی نەوشیروان مستەفا لەگەڵ جمهوری ئیسلامی ئێراندا ئەنجام دراون کە لەمانگی ١٠ ی ١٩٨٦ دا لەتاران واژووکرابوو.
دەوری حزبەکانی کوردایەتی هەر بەوەوە ناوەستە کە دەوریان هەبووە لە ڕوودانی کارەساتی هەڵەبجەدا، بەڵکو خەشیان تاوانیان بەرامبەر بەو خەڵکە ئەنجام داوە کە کیمیایی قەتوعامی کردبوون.

برای یەکێک لە قوربانیەکانی هەڵەبجە بەناوی مامستا کەسار محەمەد دەڵێت: لە کیمیابارانی هەڵەبجەدا خەی و خانوادەکەی بەرکەوتوون دەڵێت: باوکم، دایکم، دوو خوشك، براگەورەکەم و برازایەکم لە ساڵی ١٩٨٨ شەهید بوون. خوشکەکەم لە کیمیابارانی هەڵەبجە شەهید بوو، بەناو پێشمەرگە دەستیان بەی و بازنەکانی دەستیان دزی" خوشکەکەم چەندین جار خزمەتی ئەو پێشمەرگانەی کردووەو کە هەشتاش لە ژیاندا ماون".
مەلا بەختیار کە ناوبەناو کارنامەی سەرانی حزبەکەی و حزبەکانی بزوتنەوەی کوردایەتی لەشاخ و لەشار کەمکەم دەردەخات، ئەمجارە لەسەر کارەساتی هەڵەبجە و کارنامەی حزبەکەی و پێشمەرگەکانی یەکێتی و لەپرسراوانیان ئاوا دەڵێت: کە یادی هەڵەبجە دەکرێتەوە جگە لە فاشیەتی بەعس، لە ناخمدا بریندکیتر دەکولێتەوە، ئەویش زامی ئەو تاوانبارانەیە کە لەکاتی مەرگساتەکەدا بەناو شارەکەدا گەڕاون و تەرمیان هەداوتەوەو ملوانکە و ئەنگوست و سەعاتی دەستی ژنەکانیان کەکردەتەوە، دەستی تاوانیان بردەتە گیرفانی قوربانیەکان و پارەکانیان دزیووە.

مەلا بەختیار لە درێژەی قسەکانیدا دەڵێت لە خەکی باوەڕ پەکراوم

بیستوو کە تاوانباری وا هەیە کە هەشتا لە ژیانیشدا ماوە پەنجەی ئاوساوی دەستی ژنانیان بەیووە، هەتا ئێستاقو ئەنگوستیلەکانیان ببەن. ماڵانیان تاڵان کردووە و لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا فرۆشتویانە. لەم تاوانبارانە هەیە کاربەدەست و پلەی سەربازی گەورەیان هەیە! من ئەستاش قسەیان لەگەڵ ناکەم!!
سەرباری ئەمە حزبەکانی کوردایەتی بووەتە پەناگەی هەموو ئەو تاوانبارانەی سەر بە ڕژێمی بەعس کە دەوریان هەبوو لە تاوان و کەمەکوژی و کیمیاباران و ئەنفالی خەڵکی کوردستاندا لەپاڵ هێزە سەربازیەکانی بەعس. بەشێکی بەرپرسانی فەوجە خەفیفەکان دواتر بوونە سەرکردەو بەرپرسی هەرێمەکە لە پارتی و یەکێتی و قوربانیەکانی هەڵەبجەو ئەنفالیش لە بەمافی و هەژاری و پەراوێزخراندا ڕاگیراون و ئازاری یادەوەریەکان و نەخشیەکانی دوای ئەو کارەساتەو ئازاری بینینی تاوانباران لە پستی بەرزی حزبی و حکومیدا، ژیانیانی تاڵ و سەخت و پە ئازار کردوە.

ئومێد بەکەوتنی هەرێم و بەغدا سەرگەردانیە! .. عوسمانی حاجی مارف

ماوەیەکە هەوای میدیاکان سەرقاڵی دانیشتنەکانی نێوان هەرێم و بەغدان، ئەو گفتوگۆو دانیشتنانەی کە نە سەرەتاکەی لە بیری خەیان و خەڵکدا ماوە و نە دەزانرێت کۆتاییەکەی کەی هاتگەیەنرێت. هەژانە لە هەواڵەکاندا دوای چەندین جار لە گەیشتنی شاندی هەرێم بە بەغداو پاشان گەڕانەوەیان بە دەستی بەتاڵ، ئەوە هاتگەیەنرێت کە بەم زووانە هەردوولا کۆبونەوەیەکی دیکە دەکەون، گوایە تەنها چەند خاڵێک ماوە بەیاری لەسەر بدرێت. بەڵام بە ڕەشنی دەبینین ئەو بانگەشانەی کە ماوەن و دواتر لە دانیشتنەکانی تردا قسەی لەسەر بکرێنەوە، نیشانەکانی ئاڵۆزی و بارگرژی هەتاهەتایی پەیوەندی نێوان هەرێم و بەغدا نیشان دەدات، چونکە کێشەی پشکی بودجەو هەڵەی ناردنەدەرەوەی نەوت و نەخشەو پلانی داهاتوی سنورەکان و نفوزو ناوچەگەرێتی و هێزی سەربازی..هتد هیچ کات نایتوانیوە خاڵی هاوبەشی دانیشتن و

هەڵکەوتنەکان بێت و نابێت.

مەسەلەیەک کە پەیوستە جێگای سەرنجی جدیمان بێت ئەوەیە کە ئاخۆ لەدەرەوەی چاوی هێزە میلیشیاکانەوە تا چەندە چاوەڕوانی پەیوستە بە ئەوەی بزانرێت ئێگەری ئەوە هەیە ئەنجامی ئەم سەوداومامەڵەیە ئەنجامەکەی هەڵکەوتن دەبێت یا رەنگەکەوتن؟ گەر بەهەر ئەنجامێک بگات تا چەند پەیوەندی بە بەرژەوەندی خەڵکی هێژارو نەداراوە هەیە؟

ماوەی ٣٠ساڵ لەدەسەڵاتی بزوتنەوەی کوردایەتی لە هەرەمدا کە پڕە لە ئەزموونی دەسەڵاتی میلیشیایی و مافیایی و تاڵانی، دەست بەسەراگرتنی سەروەت و سامانی کوردستان، دابەشکردنی کوردستان بە زەنی زەردو سەوز، شەڕی ناوخۆ ماوەرانی و کارەسات،...هتد. نمونەی سەپاندنی ئەوپەڕی ناجێگیری سیاسی و نائارامی و نائاسودەیی بووە. دامەزراندنی دەسەڵاتی بنەماڵە و نیشاندانی چەندین دەورە لە حکومەتی کارتۆنی و بەدەسەڵاتی پەرلەمانیە، بە دابەشکردنی رێژەی ئەندامانی کابینەی پەرلەمان و وەزارەتکان لە سەر بنەمای تەوافقی پێشوەخت بە گوێرەی هاوسەنگی هێزی حزبەکان، باشترین نمونەن بە حاڵیبوون لە بزوتنەوەی کوردایەتی کە خاوەنی چ جۆرە ئەزموونێکی قێیراناوی و پرشکست و نائینسانی و تاڵانچی و مافیایین، ئەهلی پێکهێنان و دامەزراندنی دەوڵەت نەبوون و نین، پاشکۆبون بە بەرژەوەندی سیاسی ووڵاتانی زلهێزی دنیا و ووڵاتانی ناوچەکە مانای ئەوپەڕی شەهامەت و ئەرکی "نیشتمان پەروەریانە".

هێزە میلیشیاکانی بزوتنەوەی کوردایەتی کە بەهەی پاشکۆبونیان و پەیوەستبونیان بە بەرژەوەندیە سیاسیەکانی ئەمریکاو بەرژەوەندی ووڵاتانی ناوچەکە بونەتە خاوەنی دەسەڵاتی سیاسی لە کوردستاندا، هەر بەهەمان پاشکۆ بون و پەیوەست بونەوە لە ساڵی ٢٠٠٣وە دەرگیر بون، یەکەم بەشراکەتیان لە پێکهێنانی حکومەتی عێراق و چوونە پاڵ هێزە شیعەکان و بەهێزکردنی ئاگری شەری تائفی. دووەم مامەڵەکردنی کەشکانیان لەگەڵ حکومەتی بەغدا، بە هەمان پرسەی بەرژەوەندیە سیاسیەکانی ئەمریکاو ووڵاتانی ناوچەکە و هێزە میلیشیا ئیسلامی و تائیفیەکان دەوریان دیوە و سودەکی زەرتریان لە کەرکەی سەرمایەو جەردەیی و تاڵانی و گەندەڵی وەرگرتووە. سێیەم دەورەکی پشتوانیان دیوە لە خستکردنەوە ناجێگیری و گێژاوی سیاسی لە عێراقداو لە هەمانکاتدا زیاتر سپاردنی کوردستان بە چارەنوسێکی نادیار.

بە مانایەک بەدوای شەڕی کەنداوو دوای ڕوخانی حکومەتی بەعس و تا

ئەستا، عێراق و کوردستان بونەتە مەیدانێک بۆ شەڕو ئاڵۆزی نێوان هێزە میلیشیاکان و دەخالەتی راستەوخۆی ووڵاتان کە نێ جگیری سیاسی مانایەکی هەیە، نێ دەتوانرێت حکومەتێکی ناوەندی یەکلایی کرێتەوە، ووڵاتێکی پارچەپارچەیە، کە کاریگەری کێشمەکێش و دەخالەتی بەردەوامی ئەمریکا و ئێران و تورکیا..هتد واقعیەتێکە تەنها هاوسەنگی هێزە کە پێیوەندی و نفوزی هێزە سیاسیەکان دیاری دەکات و ئاوگۆیان پەدەکات و کاریگەری لەسەر هاوکێشەی سیاسی عێراق و کوردستان و بەرژەوەندی دەسەڵاتەکانیان دەبێت، بە جۆرێک مسۆگەری مانەوەو سودی پاشکەبونیان بە ووڵاتانی ترەوە دەخسێت، لە هەمان کاتدا هیزە سیاسیەکان دەکەونە ناو چوارچێوەی سەوداو مامەڵەیەکەوە کە هیچ جۆرە کرامەت و بەهایەکی ئینسانی ناهێنێوە، تا ئەو ئاستەی سەرکردەکان نزمترین ئاست لە ریسوایی و سوکایەتی لەسەر خەیان حزبەکانیان قەبوڵ دەکەن.

گەر بمانەوێت زیاتر ئاماژە بەم خاڵە بدەین بە نمونە ئەوە باش دەبینین کە ئاڵاستەی پارتی بە ڕەکەوتن لەگەڵ بۆغدا جیاوازە لەگەڵ ئاڵاستەی ڕەکەوتنێک کە یەکێتی دەخوازێ لەگەڵ بۆغدا بێکات، مامەڵەو خواستی پارتی لە ئیمکانات و مەوقعیەتی هاوسەنگی هێزەکەیەوە گرانترو زیاترە لە یەکێتی، چونکە مەوقعیەتێک لە لاوازی هاوسەنگی هێز کەبەسەر یەکێتیدا سەپێنراوە ئامادەی ملکەچی هەر جۆرە ڕەکەوتنێکە لەگەڵ بۆغدا گەر بەی بلوێت، بە ناوی پێیوەندی سەربەخۆو لامەرکەزیەوە، بەڵام لە بەرژەوەندی بۆغدا نیە ئەو ملکەچیەی یەکێتی قەبوڵ بکات، بەڵکو گەر بۆغدا بەی بگونجێت هەوڵ ئەدات ئەو ملکەچیە بکاتە ناچاریەک بەسەر پارتیدا، بۆیە دەبینین لە دانیشتنەکاندا زیاتر پەداگری لەسەر ئەو خاڵانە دەکرێت تا پارتی ٢٥٠هەزار بەرمیل نەوت و کۆنترۆڵی خاڵە سنوریەکان و داهاتەکانی ڕادەستی بۆغدا بکات، ئەوکات بۆغدا پابەند دەبێت بە دانی ڕێژەی ئەو داهاتەی دەبێت بدرێت بە هەرێم، مانای هەرێم بەڵای بۆغداوە یانی پارتی و تورکیا!، بەڵای پارتیشەو بۆغدا یانی شیعەو ئێران! هەر لەم واقعیەتەوەیە کە ئەتوانین ئەو بۆچونەی باوەڵی بەیەک ڕیزی کورد هەیە وەڵام بدەینەوە و بڵێین خەتان فریو مەدەن و لەخەوو خەیاڵیشدا بیر لەو یەک ڕیزیە مەکەنەوە، ڕۆگای کۆتاییهێنان بەم دەسەڵاتە و دامەزراندنی دەسەڵاتی خۆک ئاسانترو کارسازترە.

بۆیە؛ یەکەم هەر جۆرە چاوەڕوانیەک کە تروسکاییەک لە جگیری سیاسی نیشان بدات جگە لە چەواشەکاری مانایەکی تر نابەخشێت، ڕەکەوتن یان ڕەک نەکەوتن تەنها کێشەی نێوان هێزە میلیشیاکان خەیانەو پێیوەندی

بە چارەنوس و باشبونی ژیان و گوزەرانی خەڵکەوەنیە. دووەم تەواوی سەوداو مامەڵەکانیان لە نێوان یەکدا بەڵکەوتن یا نەکەوتن هەمووی کاتیو لەهەر ئاوگەرمک لە هاوسەنگی هەزیاندا دەخکی تر بەخەیاڵەوە دەبینیت. سێیەم مەسەلەی بنەڕەتی بونی تەواوی ئەو هەزە میلیشیایانە لە کوردستان یا لە عێراقدا، جا بەناوی حکومەتی هەرێم وە یان حکومەتی بەغداوە بێت، پارێزەری ئاوپەڕەی دەخی دەندانەی سەرمایەداری و کەڵەکەی سەرمایەن، داڕێژەری نەخشەی بەردەوامی ئاوپەڕەی کاری هەرزان و تەشەنەی هەژاری و نەداری و برسێتین، نائینسانی و بەدەربەستن بەرامبەر ژیانی کرێکاران و خەڵکی زەحمەتکێش و پەداویستیکانیان.

جگەلە کۆتایی ئەم دەسەاتەو بەرپابونی شۆڕشکی کۆمەایەتی بە دابینکردنی ئازادی و یەکسانی، هەر چاوەنیەکی تر سەرگەردانی و ئومێدەکی بە هودەیە.

٢٤/٣/٢٠٢١

خوێندنەوەیەک بە سەردانەکەی ئەم دواییەی پاپای ڤاتیکان بە عێراق وکوردستان*.. عەبدوڵا ساڵح

لێژەر دروشمی، (ئەو هەموتان بران، کووتەیەکی ئینجیلە)، ڕۆژی (٥-٣-٢٠٢١) پاپای ڤاتیکان، فرانسیسی یەکەم، بەسەردانەکی فەرمی بە ماوەی (٤) ڕۆژ گەیشتە عێراق، ئەمش یەکەم جارە لەمێژوودا پاپەک بێتە ئەم ووڵاتە، هەروەها یەکەم سەردانی پاپایە بە دەرەوەی ڤاتیکان دوای بڵاوبونەوەی پەتای کۆرونا.
پاپ لەم سەردانیدا، جگە لە بەغدا و دیداری گەورە بەرپرسانی عێراق، سەردانی مەرجەعی شیعەکان، عەلی سیستانی کرد لە نەجەف، و چووە کۆنە شاری ئوور لە پارێزگای زیقار، کە گوایە مەڵبەندی "برایم پێیامبەر" بووە و هەرسەک ئایینەکە؛ جولەکە، کریستیان و

موسڵمان بێ "باوکێ گەورەی پێغەمبەران"ی خۆیانی دەزانن، هەربۆیە مەبەستی بوو بایەخی مێژوویی و شارستانیەتی ئەو ووڵاتە دەرخا و پێیامێک بدا کە سەرچاوەی هەرسێک ئایین یەکە. دواتر سەردانی پارێزگای نینەوای کرد، کە لەسەر دەستی داعش بەشێکی زۆری وێران کرابوو، ئەمجا هاتە کوردستان و لە یاریگای فرانسوا حەریری لە هەولێر ڕووبەسمێکی نزا و نوێژی بەرپاکرد بە بۆشداری نزیک لە دە هەزار کەس و دواتر عەراقی جێهێشت.
ئەم سەردانە لە کاتێکدا بوو کە بەردەوامی باری ئاسایش و ئارامی عەراق ڕووی لە دوای ڕووە خراپتر دەچوو ئەستاشی لەگەڵ بێ، ڤایرەسی کۆرۆنا تا دێت زیاتر بڵاو دەبێتەوە، بۆغدا بەهەی زاڵ بوونی دەسەڵاتی میلیشیا شیعەکان، شوێنکەوتەی مۆترسیدار و ئاسایشی تیا نیە، ناوچەی سنوز لەژێر موشەک باراندایە، داعش خۆریکی سەرهەڵدانەوەیە، بەڵام هەموو ئەو مۆترسیانە نەیانتوانی ببنە بەربەست بۆ ڕۆیشتنی لەم سەردانە.
کەواتە پاپ بۆ لەم بارودۆخەدا ئەم سەردانەی ئەنجامدا؟! ئایا نەردراوە بۆ عەراق؟ یاخود ئارزووەندانە خۆی ملی لە چەقۆ خشاندوە و بەرەو مۆترسیەک هەنگاوی ناوە کە ڕەنگ بوو لەم سەردانەیدا بۆی بڵتە پێش؟ تەنانەت شێخی ئەزهەر (أحمد الطيب) ئەم سەردانەی وەک هەنگاوەکی بوێرانەی پاپا باس کرد! ئەمە ئەو بابەتە و ئەو پرسیارەیە کە هەوە دەدەم لەم باسە کورتەدا تیشکێکی بخەمەسەر و وەڵامەکەی وەرگرمەوە.
دەزگا زۆبەلاحەکانی میدیای نوودوەتی، بەر لەو سەردانە، ویستیان پڕوپاگەندەیەکی وا بکەن کە گوایە سەردانێکی "ڕوحیە" و دوورە لە سیاسەت، بەڵام پێیامەکانی پاپا، لە یەکەم هەنگاویدا لە ناو خاکی عەراق، پێچەوانەی ئەم ئیدعایە دەرچوون، مەبەست و مەرامی سەردانەکە، کتومت سیاسی بوو، بەڵام لە قاوغێکی "ڕوحی"دا، سیاسی بوونی ئەم سەردانە لە یەکەم پێیامی پاپادا دەردەکەوە کە دەڵێ: (با تفەنگەکان بدەنگ بن)، (با ئایین لەپێناو ئاشتی و برایەتیدا بێ)، (وەستانەوەی کەمەڵگای بۆشاری دژی نایەکسانی ئابوری)، (بەرەو ڕوبونەوەی گەندەڵی و خراپ بەکارهێنانی دەسەڵات)، ئەمجا داوا لە کەمەڵگای نوودوەتی دەکا بە کەمەگ لەپێناو (بەرقەراری ئاشتی لە عەراق و خەرهەڵاتی ناوەڕاست).
ئەم ڕاستیە، ئاگرچی بۆشک لە کریستیانەکان دانی پێدانان، بەڵام ناکرێ بڵێین پاپ تەنیا بەنوێژێک یا نزایەک و بەسەرکردنەوەیەک ئەم گەشتەی کردوە وخۆی توشی ئەم مۆترسیە کردوە. شایانی وەبیرهێنانەوەیە کە پاپا، جگە لە پێگە ئایینیەکەی، سەرکی دەوڵەتکیشە کە باوەزخانەی لە زوربەی زۆری ووڵاتانی جیهانـدا

هەیە، بەیە ئامانجە سیاسیەکانی ئەو سەردانە، ناتوانێ تەنیا لەژێر قاوغی (ڕوحی)دا پەردەپۆش بکرێ. لە ڕاستیدا ناوبراو لەو سەردانەیدا بە شوێن کۆمەڵێک ئامانجەوە بوو کە دەکرێ ئاوا کورتیان بکەینەوە:
یەکەم، هاتوە مەری کریستیانەتی لە عێراق و کوردستان بدا و مژووو بخاتەوە بەر چاوی هەمووان و بیریان بهێنێتەوە کە ئەوان؛ (کلدان، ئاشوری و سریانی)، کۆنترین پێکهاتەی نەک تەنیا ئەم دوو شوێنە، بگرە هی سەرتاسەری ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستیش، هەر بەیە ساحیب ماڵن و کەس ناتوانێ وەک میوان حیسابیان بۆ بکا و نابێ جێپێیان لێق بێ و هەر هەنگاوێک بنرێ بۆ داشتنەوەی دووبارەی نەخشەی سیاسی عێراق دەبێ ڕەنگ و نەخشی ئەوان، جێگای دیار و بەرچاوی هەبێ. بەکورتی گیان بخاتەوە جەستەی کریستیانەتی، بەتایبەت کە لە سەردەمی دەسەڵاتی داعشدا گورزێکی دەندانەی بەرچاوی بەرکەوت.
دووەم، پاپا، وەک "گەورە مەرجەعی کریستیانەکان" دانی نا بە "مەرجەعیەتی شیعە" لە نەجەف وەک مەرجەعێکی باوەڕ پێکراو، وە بە ڕەسمی دەریخست (نەجەف) لای ئەوان زیاتر بەهادارە تا (قوم)، کە سیاسەتکانی ڕووەو پاوانخوازیە و بەرەو پێکهێنانی هیلالی شیعی ملدەنێ، ئەمەش دەکرێ وەک داکوتانی بزمارێک لە نێوان هەردووک مەرجەعیەتدا هەژمار بکرێ، شایانی باسە هەمان پاپا لە شوباتی ساڵی (٢٠١٩)دا نامەیەکی لەگەڵ "گەورە مەرجەعی سونیەکان"، شێخی ئەزهەر، مەر کرد لەژێر ناونیشانی (نامەی برایەتی مرۆڤایەتی لەپێناو ئاشتی جیهانی و پێکەوە ژیان).
سێیەم، پاپا بەم سەردانەی، بە ماوەی چوار ڕۆژ عێراقی کردە خەراکەکی بەرچاو و کەم وێنە لە دەزگا کانی ڕاگەیاندندا، لانی کەم لای زیاتر لە ملیارێک ئینسان کە پەیڕەوی قاتیکان دەکەن، ئەمەش بەخێی وەک پشتیوانیەکی بەرچاو بە دەسەڵاتدارانی عێراق و کوردستان هەژمار دەکرێ، هەر بەیە بەم بۆنەوە، یەکسەر، دوای کۆتایی سەردانەکە، وە بەمەبەستی دروێنە کردنی دەستکەوتە سیاسیەکانی ئەم سەردانە، مستەفا کازمی سەرەک وەزیرانی عێراق، بانگەوازی کەبونەوەی بەرفراوانی هەڵە "نیشتمانیەکانی" ڕاگەیاند بە ئاشتی و تەبایی و پێکەوە ژیان، هەردووک بارزانیش "لەبەیک"یان بەم پەیامە گوت! ئەمەش وەک هەوڵێک بۆ دەرباز بوون لەو تەنگژە قوڵە ئابوریە، سیاسیە، کۆمەڵایەتیەی هەردووک دەسەڵات تێی کەوتون لە ئەنجامی ئەو ناڕەزایەتیە جەماوەریە بەر فروانەی کە ڕۆژ بەڕۆژ دژی هەردووک دەسەڵات لە بڕەو دایە.
دامەزراوە ئایینیەکان، بەدرێژایی مێژوو؛ یا خێیان دەسەڵاتێکی سەرکوتگەر بوون، وە یا لە خزمەت دەسەڵاتە سەرکوتگەرەکاندا بوون،

بەمبەستی پارێزگاری لە تەختوتاراجی ئەو دەستاتانە، لەو ئاستەیشدا ڕەلی سەرکیان گەیاوە وەک یەکێک لە سەکتەرکانی سەرخانی کەمەکە بەردەوام سیاستەکانیان لە خزمەت مانەوەی سیستمی زاڵی ئابوری دا بووە کە ژێرخانی کەمگەیە، مژووی هیچ کام لەو ئایینانە ئەوەمان پێناڵێ کە ئەوان، وەک ئەوەی لافوگزافی پەولەدەدەن، لە خزمەت ئارامی و ئاسایش و پێکەوە ژیاندا کاریان کردبێ. ئەگەر بانگەوازێکی لەم جۆرەشیان ڕاگەیاندبێ، ئەوە تەنیا بەمبەستی فریودانی خەڵک بووە. بەردەوامیش، تا ئەو شوێنەی دەستاتیان بۆ کردبێ، کوتکی دەستی چەوسێنەران بوون وە یا خۆیان چەوسێنەر بوون. دامەزراوەی ئایینی ئەمڕۆی قاتیکانیش میراتگری ئەو مژووە خوێناوییە کە کڵێسە بە درێژایی مژووی دەستاتی، لە سەدەکانی ناوەڕاستدا ئەنجامیداوە، ئەوەی ئەمڕۆ ئەم دەستاتە ئایینییەی خزاندەتە ناوبزمکەوە کە لە کیلۆمەترێکی دووجا کەمترە و دانیشتوانەکەی لە چەند سەدەک تێپەڕ ناکەن، ئەگەرچی هەژموونی فیکریشی بەربڵاو بێ، ئەوە خەبات و تێکۆشانی جەماوەری کرێکار و زەحمەتکێش و ئازادی خوازی ئەو وڵاتانە بووە کە تەوقی ئایینیان لە ملی خۆیان داڕنیوە و بەرەکی ئایینیان گرتوە و فەیان داوەتە ناو شوێنە ئاسایەکەی خۆی کە کڵێسە و دەستاتی ئەویان لە ناو کەمەدا تا ئەندازەیەکی بەرچاو کەتا کردوە، ئەمە جگە لە پشکۆتنی زانست و زانیاری کە بەردەوام بەتە مایەی پوچەڵکردنەوەی خورافاتی ئایینی و پاشکشەکردن پێی.

ئەگەرچی دامەزراوەی قاتیکان لە ئێستادا لە ژێر پەردەی "مرۆڤ دۆستی" پەیامی خۆی ڕادەگەیەنێ و پاپا وەک ئاشتیخوازێک خۆی وەنا دەکا، بەڵام هەموو ئەو هەوڵانەی ئەم دەزگایە، لە دوا شیکردنەوەدا، بەردەوام لە خزمەت مانەوەی سیستمی زاڵمانەی سەرمایەداری دایە و لەهەوڵی بڕوادانە بەم شێوازە لە دەسەڵات و ژیان و گوزەران.

———

(١) قاتیکان بچوکترین دەوڵەتی جیهانە، دەکەوێتە باکووری ڕۆژئاوای ڕۆما پایتەختی ئیتاڵیا. ڕووبەرەکەی (٠،٤٤) کیلۆمەتر دووجایە و دانیشتوانەکەی، بەگوێرەی سەرژمێری ساڵی (٢٠٠٤)، تەنیا (٩٢١) کەسە. لەساڵی (١٩٢٩)دا لە ئیتاڵیا جیابۆتەوە و بۆتە قەوارەیەکی سەربەخۆ. زمانی ڕەسمی قاتیکان لاتینییە، خاوەنی ڕادیۆ و تەلەفزیۆن و ڕۆژنامە و گۆڤاری تایبەت بە خۆیەتی. [لە ئینسایکڵۆپیدیای ئازادی (ویکیپیدیا)وە وەرگیراوە].

ناوەڕاستی ئازاری ٢٠٢١

کتێبی ژنە پیشەوەرەکانی کۆیە 1900 _ 2015)ی فازیل شەوقی

ئەم کتێبە (144) لاپەڕەی قەبارە نیو) (A4و بە پشتبەستن بە چەندین سەرچاوە، باسی ژن و پیشەوەری و پانتاڵای ژیان و گوزەرانی لە کۆیەیی جاراندا دەکات. بە وردی ڕیزبەندی (72) پیشە کە ژن ئەنجامیانداوە لەگەڵ ناوی پیشەوەرەکان باس دەکات. ئەم کتێبە بە یەکەمین توێژینەوەی ئەنترپۆلۆژیی پیشەوەریی ژنان لە کوردستان دادەندرێت. مامۆستا عەبدولکەریم شێخانی پێداچوونەوەی بە کردوە و دکتۆرە عەتیە حەمە سەعید پێشکی بە نووسیوە و لە خەرجی نووسەر لە چاپخانەی شەهاب لە هەولێر چاپکراوە .

[بە خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن ...]

https://dengekan.info/wp-content/uploads/2021/03/FazilShawro_Koya.pdf

مرواریيەکانی ئەوین.. مـرواری چوارەم.. شیعر: ستیڤان شەمزینی

ماچێکت ئەکەم بە لەوکانتەوە بمنێنتەوە
کاتێ پێدەکەنیت
ماچێکت ئەکەم بە پەوتەوە بمنێنتەوە
کاتێ فرمێسک ئەڕژی

دەتەنگیپەکانت
بە ئەکەمە گوڵدانەکی پە کریستاڵی بزە
تابلۆی شادیپەکانیشت
بە ئەگرمە چوارچێوەی هەتاو

چرپاندنم بە گوێی ئازارەکانما
چیتر نامەوێ سروودی بە تاقەتی بەهەوە
نامەیەکم بە نووسیت کە بێیت و
بە هەنگڤ تەخەکانی پەکەنین نەژەنم بکەیتەوە

قەدیسەکم لە پەرستگای رووخاوی دەدا
تەرانیمە بە تەنهایی ئەخوێنمەوە
عارفەکم کونجی مەیخانەم گرتووە
بیر لە سووتانی رەزی رەحم ئەکەمەوە

چ هەقیقەتێکە کە ماتماتیکی عەشقمان ئەوێە:
من لەگڵ تە یەکسانین بە یەک؟
چ درێیکی زلە فیزیای دابان
منی مەجنوون لەگڵ تەی لەیلا ئەکاتە دووان؟

خەم بدەمە بەر شنەبا یان گەڕووکە
هەر کامیان بێت دەمهێنێوە بەردەم تە!
خێت بدەیتە دەست رەشەبا
یا رووبارەکی پەستەچی ئەتخەنەوە سندووقی دەم

هێندە سەیری ئاسمانم کردووە
باران غیرە ئەکات ئاشقی کام ئەستێرە بووم
هێندەم شیعر بە نووسیووی
قەڵەم لە دووڕەوە ئەتناسە و ئیرەیيت پە ئەبا

چیرۆکی ژوانمان کۆتە ناو
دەفتەرە خوێناوییەکانی بیرەوەریی
حکایەتی ماچەکانمان کۆتە نێو
گەروویی بەروونی وشکە ساڵی

بە زمانی نیگا پێت وتم
خۆشەویستیت رژاوەتە نێو هەستم
بە زاری دە پێم وتی
ژنێک لە بنەچەی گوڵ بووەتە قیبلەم

خەیاڵیش بێت
هەر لە کیشوەری عەشقتا بەیداخ هەڵئەکەم
خەونیش بێت
دەرگای ئەو خەونە وەنەوشەییە لەخەم دائەخەم

ئەگەر ئەوینت گە و ئاگریش بێت
ئەبەم ئاگربازترین پیاو
ئەگەر عەشقت رووباریش بێت
ئەبەم خنکاوترین مەلەوان

تەم لە شاری مەم و ڕووناکی و
لە کوچەی عەشق دەزیەوە
منت لە مەملەکەتی شیعر
لە هەبەستی سووتاندا ناسی

کەنار رووباری راین